

Sammanfattning

I betänkandet behandlar utskottet regeringens proposition 1996/97:106 om ändringar i lagen om rättegången i arbetstvister (arbetstvistlagen).

Arbetsdomstolen föreslås vara domför med tre juristdomare vid avgörande av mål utan huvudförhandling och vid annan handläggning som inte sker vid huvudförhandling; s.k. intresseledamöter behöver alltså inte delta i dessa fall. Utskottet ställer sig bakom regeringens förslag i denna del. Utskottet föreslår att lagändringen skall träda i kraft den 1 december 1997.

I propositionen föreslås också att krav på prövningstillstånd införs i alla mål som överklagas från tingsrätt till Arbetsdomstolen.

Regeringens proposition 1996/97:131 Prövningstillstånd i hovrätten, i vilken regeringen har föreslagit att prövningstillstånd skall införas i alla mål som överklagas från tingsrätt till hovrätt, har återkallats av regeringen (skr. 1996/97:168, den 28 maj 1997).

Med hänsyn till sambandet mellan förslagen om prövningstillstånd i de bägge propositionerna anser utskottet att en särreglering om prövningstillstånd för endast sådana tingsrättsdomar som överklagas till Arbetsdomstolen inte kan komma i fråga. Utskottet biträder således, om än på annan grund, Centerpartiets, Folkpartiet liberalernas, Vänsterpartiets och Miljöpartiet de grönas krav på avslag på proposition 106 i denna del.

I betänkandet behandlar utskottet sex motioner som väckts med anledning av propositionen samt en motion, rörande instansordningen för lönegaranti-mål, som väckts under den allmänna motionstiden 1996/97. Samtliga dessa motioner avstyrks av utskottet.

Till betänkandet har fogats två reservationer och ett särskilt yttrande.

Propositionen

I proposition 1996/97:106 föreslår regeringen (Arbetsmarknadsdepartementet) att riksdagen antar förslag till

1. lag om ändring i lagen (1974:371) om rättegången i arbetstvister,
2. lag om ändring i lagen (1969:93) om begränsning av samhällsstöd vid arbetskonflikt.

Propositionens lagförslag återfinns i *bilaga 1* till detta betänkande.

1996/97:L304 av Monica Widnemark och Christin Nilsson (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om sista instans i lönegarantimål.

1996/97:A30 av Elver Jonsson m.fl. (fp) vari yrkas att riksdagen avslår regeringens proposition 1996/97:106 i den del som framgår av vad som i motionen anförts.

1996/97:A31 av Sten Svensson m.fl. (m, c, fp, kd) vari yrkas att riksdagen beslutar att arbetstvister skall kunna avgöras i två instanser i enlighet med vad som anförts i motionen.

1996/97:A32 av Barbro Johansson och Kia Andreasson (mp) vari yrkas

1. att riksdagen avslår regeringens förslag att inget undantag görs i lagen (1974:371) om rättegången i arbetstvister när det införs krav på prövningstillstånd i alla mål och ärenden som överklagas från tingsrätt till hovrätt,

2. att riksdagen hos regeringen begär förslag till sådan ändring i lagen (1974:371) om rättegången i arbetstvister som anförts i motionen.

1996/97:A33 av Ingrid Burman och Hans Andersson (v) vari yrkas

1. att riksdagen avslår regeringens förslag om obligatoriskt prövningstillstånd enligt vad som anförts i motionen,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om Arbetsdomstolens sammansättning i jämställdhetsmål,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att överföra lönegarantimål till Arbetsdomstolen.

1996/97:A34 av Margareta Andersson m.fl. (c) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om Arbetsdomstolens sammansättning.

1996/97:A35 av Elving Andersson m.fl. (c) vari yrkas att riksdagen avslår förslaget om prövningstillstånd i Arbetsdomstolen.

UTSKOTTET

Förslagen i proposition 106

Prövningstillstånd i Arbetsdomstolen

Inledning

Regeringen har i proposition 1996/97:131 föreslagit att krav på prövningstillstånd införs i alla mål som överklagas från tingsrätt till hovrätt. Denna proposition har återkallats av regeringen den 28 maj 1997 (skr. 1996/97:168). I linje med förslaget i proposition 131 innehåller den nu behandlade proposition 106 förslag om att prövningstillstånd även skall införas för mål som överklagas från tingsrätt till Arbetsdomstolen. Någon återkallelse har inte skett av detta förslag.

Tingsrätternas domar i arbetstvister överklagas i mycket stor omfattning. Omkring 80 % av dessa domar överklagas, medan endast knappt 10 % av tingsrätternas avgöranden i andra tvistemål överklagas. Samtidigt har under senare år 60–65 % av tingsrätternas överklagade domar i arbetstvister fastställts. Regeringen anser, med hänsyn till att en så stor del av dessa domar inte ändras av Arbetsdomstolen, att det i många av fallen säkert är obehövt med en ny fullständig rättegång. Regeringen föreslår därför att det införs krav på prövningstillstånd i alla mål och ärenden som överklagas från tingsrätt till Arbetsdomstolen.

Regeringen framför i propositionen att med ett omsorgsfullt utformat system vad avser grunder för prövningstillstånd och handläggningsregler uppfylls kraven på rättssäkerhet.

I enlighet med förslagen i proposition 131 skall prövningstillstånd meddelas om

- det finns anledning att betvivla riktigheten av det slut som tingsrätten har kommit till (ändringsdispens),
- det inte utan en prövning av målet i sak går att bedöma riktigheten av det slut som tingsrätten har kommit till (granskningsdispens),
- det är av vikt för ledningen av rättsstillämpningen att överklagandet prövas av högre rätt (prejudikatdispens), eller
- det annars finns synnerliga skäl att pröva överklagandet (extraordinär dispens).

Partiellt prövningstillstånd skall kunna meddelas beträffande en viss del av tingsrättens dom eller beslut.

Den nya sammansättningen i Arbetsdomstolen med tre juristdomare föreslås enligt regeringen bli den normala sammansättningen vid behandlingen av frågor om prövningstillstånd. Det räcker vidare enligt förslaget att en domare röstar för prövningstillstånd för att sådant skall meddelas.

Regeringen föreslår inte att något krav på prövningstillstånd skall införas vid överklagande till Arbetsdomstolen av en förvaltningsmyndighets beslut enligt lagen om begränsning av samhällsstöd vid arbetskonflikt (konflikt-direktiven).

Motioner

I fyra motioner yrkas avslag på regeringens förslag om krav på prövningstillstånd i arbetstvister.

I Centerpartiets och Folkpartiet liberalernas kommittémotioner A35 (c) och A30 (fp) samt i Vänsterpartiets motion A33 (yrk. 1) och Miljöpartiet de grönas motion A32 (yrk. 1) framförs att högt ställda krav på rättssäkerheten inte får efterges och att rättssäkerheten kräver att tvister skall kunna prövas i två instanser. Dessutom framhåller motionärerna vikten av medborgarnas tilltro till rättsväsendet.

I flerpartimotion A31 (m, c, fp, kd) yrkar motionärerna att riksdagen beslutar att arbetstvister skall kunna avgöras i två instanser. Motionärerna pekar på

att företag som inte är bundna av kollektivavtal är hänvisade att först väcka talan vid tingsrätt, medan företag med kollektivavtal kan gå direkt till Arbetsdomstolen. En konsekvens av att prövningstillstånd införs blir att företag som inte är bundna av kollektivavtal ofta blir hänvisade att få sin sak prövad i endast underinstans. Motionärerna anser att förslaget om prövningstillstånd i arbetstvister härigenom diskriminerar företag som inte är bundna av kollektivavtal och att förslaget därför inte bör genomföras. Dessutom är motionärerna tveksamma till om den nu föreslagna ordningen med prövningstillstånd är förenlig med Sveriges åtaganden enligt Europakonventionen vad avser den s.k. negativa föreningsrätten.

Utskottets överväganden

Regeringen föreslog i proposition 1996/97:131 Prövningstillstånd i hovrätten en genomgripande förändring av hovrättsprocessen genom krav på prövningstillstånd i alla mål och ärenden som överklagas från tingsrätt till hovrätt. Denna proposition har som nämnts återkallats av regeringen.

I den proposition som nu behandlas föreslås – i linje med förslagen i den återkallade propositionen – att i princip motsvarande regler skall gälla för Arbetsdomstolens prövning av tingsrättsdomar.

I fråga om rättegången i Arbetsdomstolen, då en tingsrättsdom överklagas dit, tillämpas i huvudsak vad som gäller för rättegången i hovrätt. Att införa en särreglering om generellt prövningstillstånd för endast de tingsrättsdomar som överklagas till Arbetsdomstolen kan enligt utskottets mening inte komma i fråga.

Förslaget i proposition 106 att prövningstillstånd skall gälla för alla mål som överklagas från tingsrätt till Arbetsdomstolen kommer inte till uttryck genom ändringar i lagen om rättegången i arbetstvister (LRA) eller i någon annan arbetsrättslig lagstiftning. Detta beror på att LRA innehåller en hänvisning till rättegångsbalkens (RB) regler av innehåll att vid rättegången i arbetstvister samma regler skall gälla som för mål som överklagas från tingsrätt till hovrätt.

När det nu på grund av återkallelsen av proposition 131 inte införs något krav på prövningstillstånd för mål som överklagas från tingsrätt till hovrätt, och RB:s regler således inte ändras, följer det med automatik att något krav på prövningstillstånd inte heller kommer att gälla för mål som överklagas från tingsrätt till Arbetsdomstolen.

De lagtextändringar som i proposition 106 föreslås med anledning av förslaget om prövningstillstånd är endast justeringar i LRA av följdkaraktär, nämligen dels att den som överklagar skall ange de omständigheter som åberopas till stöd för att prövningstillstånd skall meddelas, dels att den föreslagna sammansättningen med tre lagfarna domare kan användas även vid behandling av frågor om prövningstillstånd. Utskottets ställningstagande i frågan om prövningstillstånd medför att dessa ändringsförslag bör avslås.

Det innebär också bifall till motionerna A30 (fp), A32 (yrk. 1) (mp), A33 (yrk. 1) (v) och A35 (c), vari yrkats avslag på regeringens förslag om prövningstillstånd i arbetstvister. Motion A31 (m, c, fp, kd) får genom utskottets ställningstagande anses tillgodosedd.

Propositionen

En ordförande i Arbetsdomstolen får i dag ensam avgöra vissa enklare rättegångsfrågor, medan mer komplicerade sådana frågor samt andra frågor måste avgöras i en sammansättning med arbetsgivar- och arbetstagarledamöter, s.k. intresseledamöter. I mål och frågor där det arbetsrättsliga inslaget är helt underordnat skulle enligt regeringen stora effektivitetsvinster göras om intresseledamöterna inte behövde delta. Regeringen föreslår därför att en ny sammansättning bestående av tre juristdomare skall kunna användas i sådana fall. Det bör dock inte enligt regeringen få komma i fråga att domstolen håller huvudförhandling i sammansättningen med tre juristdomare.

Det bör enligt regeringen kunna överlåtas till domstolen att i varje enskilt fall avgöra om frågan är av ett sådant slag att den lämpar sig för avgörande i den nya sammansättningen. Om någon av ledamöterna i ett sådant fall ändå anser att frågan i stället bör avgöras med deltagande av intresseledamöter, skall den meningen gälla.

Den föreslagna ändringen kan enligt regeringen åstadkommas genom ett nytt tredje stycke i 3 kap. 6 § arbetstvistlagen. Ändringen föreslås träda i kraft den 1 januari 1998.

Några motioner har inte väckts med anledning av propositionen i denna del.

Utskottets överväganden

Utskottet delar regeringens bedömning att det framstår som en brist i dagens reglering att intresseledamöter måste delta även vid avgörande av frågor där det arbetsrättsliga inslaget är obetydligt. Utskottet välkomnar därför regeringens förslag som innebär att de ofta hårt belastade intresseledamöterna kan koncentrera sina insatser till arbetsrättsliga frågor och att domstolen på ett smidigare sätt kan avgöra frågor som inte är av arbetsrättslig karaktär. Utskottet anser också i likhet med regeringen att en riktig hantering av målen garanteras genom regeln att om någon av ledamöterna bedömer att frågan bör avgöras med deltagande av intresseledamöter skall den meningen gälla. Mot bakgrund av det sagda tillstyrker utskottet regeringens förslag om ny sammansättning.

Lagreglering och ikraftträdande

Regeringens lagförslag framgår av *bilaga 1*.

Utskottets ställningstagande i fråga om prövningstillstånd innebär att en justering skall göras i regeringens förslag till ändring i 3 kap. 6 § arbetstvistlagen (bilaga 2) samt att förslaget till ändring i 4 kap. 13 § samma lag inte skall genomföras. Inte heller behövs någon särskild reglering vad avser överklagande av förvaltningsmyndighets beslut hos Arbetsdomstolen enligt konfliktdirektiven.

Den ändring av domförhållningsreglerna i kap. 6 § arbetsdomstolslagen som utskottet i det föregående godtagit och som enligt propositionen skall genomföras från den 1 januari 1998 bör enligt utskottet kunna träda i kraft redan den 1 december 1997. Förslag om detta läggs fram i *bilaga 2*.

Övrigt

Regeringens bedömningar i övrigt i propositionen ger inte anledning till något uttalande från utskottets sida.

Frågor med anledning av motioner

Sammanställningen i jämställdhetsmål

Motioner

Arbetsdomstolens sammansättning i jämställdhetsmål tas upp i två motioner.

I motionerna A33 (yrk. 2) av Ingrid Burman och Hans Andersson (v) respektive A34 av Margareta Andersson m.fl. (c) föreslås att Arbetsdomstolen skall ha en särskild sammansättning när domstolen avgör tvister om könsdiskriminering. I dessa mål bör domstolen utökas med två ledamöter som är experter på diskrimineringsjuridik och jämställdhetsfrågor. För att inte antalet ledamöter skall bli för stort bör antalet intresseledamöter minskas. Dessutom bör det införas en regel som garanterar en jämn könsfördelning i Arbetsdomstolen i jämställdhetsmål.

Utskottets överväganden

Utskottet har tidigare i år i betänkandet Jämställdhetspolitiken behandlat motionsförslag beträffande Arbetsdomstolens sammansättning i jämställdhetsmål (bet. 1996/97:AU8). Utskottet anslöt sig då till regeringens ståndpunkt att det är angeläget med en jämn könsfördelning bland domarna i Arbetsdomstolen lika väl som i övriga domstolar, oavsett vilken måltyp som behandlas. Utskottet var inte berett att för närvarande förorda särskilda regler för Arbetsdomstolen. Utvärderingsförfarandet borde, menade utskottet, på sikt leda till en jämnare könsfördelning bland ledamöterna, vilket i sin tur förbättrar möjligheterna att varje enskild sammansättning kan bestå av ledamöter av båda könen.

Utskottet har ingen annan uppfattning nu. Utskottet avstyrker därför motionerna A33 (v) i här berörd del och A34 (c).

Handläggningen av lönegarantimål

Motioner

Instansordningen för lönegarantimål behandlas i två motioner.

Monica Widnemark och Christin Nilsson (s) anser i motion L304 att i syfte att främja en enhetlig och konsekvent rättstillämpning inom arbetsrättsområ-

det bör även lönegarantimålen, sedan de avgjorts av tingsrätt, i sista instansen prövas av Arbetsdomstolen.

Liknande synpunkter för Ingrid Burman och Hans Andersson (v) fram i motion A33 (yrk. 3). De framhåller vidare att ett stort antal lönegarantimål till sin karaktär är rent arbetsrättsliga tvister och att Arbetsdomstolens speciella arbetsrättsliga kunnande och dess stora förtrogenhet med arbetsmarknadsförhållanden gör domstolen särskilt lämpad att hantera dessa mål.

Utskottets överväganden

Som motionärerna framhåller gäller tvisten i lönegarantimålen ofta frågor av rent arbetsrättslig karaktär, t.ex. arbetstagarbegreppet. Dock tyder mycket på, vilket också framhållits i propositionen, att majoriteten av tvisterna inte rör sådana frågor. Detta talar för att behålla nuvarande ordning. Härtill kommer sambandet med konkursförfarandet, ett samband som betonades av justitietsutskottet då ett liknande motionsyrkande prövades av 1995/96 års riksdag. Justitietsutskottet tog (bet. 1995/96:JuU15) avstånd från motionen med hänvisning till att frågorna om handläggningen av lönegarantimål är så intimt förknippade med hur frågor om konkurser handläggs.

Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet motionerna A33 i här berörd del och L304.

Förhållandet mellan Arbetsdomstolen och tingsrätterna

Motion

Barbro Johansson och Kia Andreasson (mp) berör i sin motion A32 (yrk. 2) frågan om gränsdragningen mellan Arbetsdomstolen och tingsrätterna. Motionärerna ifrågasätter om den nuvarande ordningen är tillfredsställande med att ett och samma mål kan prövas av två helt skilda domstolar där rättsens sammansättning och kompetens skiljer sig så åt. Motionärerna anser att förhållandet mellan Arbetsdomstolen och tingsrätterna bör utredas och att en utredning bör tillsättas med uppgift att undersöka om bestämmelserna i lagen om rättegången i arbetstvister kan reformeras.

Utskottets överväganden

Enligt utskottets mening väger intresset av en enhetlig praxisbildning starkt. Detta talar för att även de arbetstvister som väcks i tingsrätt bör, om tingsrättsens dom överklagas, prövas av Arbetsdomstolen och inte av hovrätten. Att det föreligger vissa skillnader t.ex. i fråga om sammansättning mellan allmän domstol och Arbetsdomstolen motiverar inte enligt utskottet en annan ordning. Det saknas därför skäl att som motionärerna önskar utreda förhållandet mellan de allmänna domstolarna och Arbetsdomstolen i berört hänseende. I enlighet härmed avstyrker utskottet motion A32 i här berörd del.

Utskottet hemställer

1. beträffande *krav på prövningstillstånd i arbetstvister* att riksdagen med bifall till motionerna 1996/97:A30, 1996/97:A32 yrkande 1, 1996/97:A33 yrkande 1 och 1996/97:A35 samt med anledning av motion 1996/97:A31 avslår propositionen i motsvarande del,

2. beträffande *ny sammansättning i Arbetsdomstolen* att riksdagen med anledning av propositionen i motsvarande del antar utskottets i bilaga 2 framlagda förslag till lag om ändring i lagen (1974:371) om rättegången i arbetstvister,

3. beträffande *Arbetsdomstolens sammansättning i jämställdhetsmål* att riksdagen avslår motionerna 1996/97:A33 yrkande 2 och 1996/97:A34,

res. 1 (c, v)

4. beträffande *instansordningen för lönegarantimål* att riksdagen avslår motionerna 1996/97:A33 yrkande 3 och 1996/97:L304,

res. 2 (v)

5. beträffande *gränsdragningen mellan Arbetsdomstolen och tingsrätterna*

att riksdagen avslår motion 1996/97:A32 yrkande 2.

Stockholm den 4 september 1997

På arbetsmarknadsutskottets vägnar

Johnny Ahlqvist

I beslutet har deltagit: Johnny Ahlqvist (s), Elver Jonsson (fp), Sten Östlund (s), Berit Andnor (s), Ingvar Johnsson (s), Kent Olsson (m), Elving Andersson (c), Laila Bjurling (s), Patrik Norinder (m), Sonja Fransson (s), Hans Andersson (v), Kristina Zakrisson (s), Christel Anderberg (m), Dan Ericsson (kd), Christer Erlandsson (s) och Anna Åkerhielm (m).

1. Arbetsdomstolens sammansättning i jämställdhetsmål (mom. 3)

Elving Andersson (c) och Hans Andersson (v) anser

dels att den del av utskottets yttrande i avsnittet *Sammansättningen i jämställdhetsmål* som börjar med "Utskottet har tidigare" och slutar med "och A34 (c)" bort ha följande lydelse:

Utskottet ansluter sig till uppfattningen i motionerna A34 (c) och A33 (yrk. 2) (v) att tvister om könsdiskriminering skiljer sig från andra arbetsrättsliga tvister bl.a. genom att det i dem ofta inte finns ett klart arbetstagarintresse som står emot ett klart arbetsgivarintresse; skiljelinjen går snarare mellan kvinnliga och manliga värderingar. Utskottet anser i likhet med motionärerna att Arbetsdomstolen i könsdiskrimineringsmål bör utökas med två ledamöter som är experter på diskrimineringsjuridik och jämställdhetsfrågor samt att antalet intresseledamöter samtidigt bör minskas. Dessutom bör enligt utskottet en domförhållningsregel införas som föreskriver en jämn könsfördelning i jämställdhetsmål.

Utskottets ställningstagande bör ges regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 3 bort ha följande lydelse:

3. beträffande *Arbetsdomstolens sammansättning i jämställdhetsmål* att riksdagen med anledning av motionerna 1996/97:A33 yrkande 2 och 1996/97:A34 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

2. Instansordningen för lönegarantimål (mom. 4)

Hans Andersson (v) anser

dels att den del av utskottets yttrande i avsnittet *Handläggningen av lönegarantimål* som börjar med "Som motionärerna framhåller" och slutar med "del och L304" bort ha följande lydelse:

Ett stort antal lönegarantimål är till sin karaktär rent arbetsrättsliga tvister. Enligt utskottet är det inte tillfredsställande att arbetsrättslig praxis i likartade tvister utformas i såväl Arbetsdomstolen som de allmänna överinstanserna. Utskottet anser att Arbetsdomstolen, med sitt speciella arbetsrättsliga kunnande och stora förtrogenhet med arbetsmarknadsförhållanden, bör avgöra lönegarantimålen som andra och sista instans.

Utskottets ställningstagande bör ges regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 4 bort ha följande lydelse:

4. beträffande *instansordningen för lönegarantimål* att riksdagen med anledning av motion 1996/97:A33 yrkande 3 och 1996/97:L304 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,